

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI

S.E. Marjonov

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi tinglovchisi

Kichik biznes va tadbirkorlik har bir mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, bandlikni oshirish va yangi innovatsiyalarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Ushbu sohani muvaffaqiyatli tashkil etish va rivojlantirish uchun turli omillarni e'tiborga olish muhimdir.

Iqtisodiyotni globallasuvi sharoitida kichik biznes sub'ektlari faoliyatini tubdan o'zgartirish va ular tomonidan ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirishni shiddatli raqobat sharoitidagi o'z iqtisodiy echimni kutayotgan dolzarb masalalardan biri sifatida e'tirof etish mumkin.

Tadbirkorlar sub'ektlarini rasmiylashtirish va davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun rozilik beruvchi tashkilotlar soni keskin qisqartirildi hamda barcha kelishib olish tartibotlari tadbirkorlik sub'ektlarini amaldagi qonun hujjatlariga rioya qilgan holda ro'yxatdan o'tkazadigan faqat bitta tashkilot doirasida amalga oshirilishi ta'minlandi. Hozirgi vaqtda esa, tadbirkorlik sub'ektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazishni ularning arizalariga ko'ra namunaviy ta'sis hujjatlari asosida amalga oshirish mumkin. Tadbirkorlik sub'ektlarini tekshirish tizimini takomillashtirish yuzasidan ham muhim choralar ko'rilmoqda. Xususan:

- ❖ mikrofirmalar, kichik korxonalar va fermer xo'jaliklarining moliya-xo'jalik faoliyatini ko'pi bilan har to'rt yilda bir marta, boshqa tadbirkorlik sub'ektlarini esa ko'pi bilan har uch yilda bir marta reja asosida tekshirish;

- ❖ yangi tashkil qilingan mikrofirmalar, kichik korxonalar va fermer xo'jaliklarining moliya-xo'jalik faoliyatini ular davlat ro'yxatiga olingan paytdan boshlab ikki yil mobaynida reja asosida tekshirish o'tkazilmasligi;

- ❖ hududiy soliq organlari tomonidan boshqa tumanlar (shaharlar)da ro'yxatga olingan tadbirkorlik sub'ektlarining ishlab chiqarish binolari, savdo shoxobchalari qaerda joylashganidan va xizmatlar ko'rsatiladigan (ishlar bajariladigan) joydan qat'i nazar ularning moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirish takrorlanishiga yo'l qo'yilmagan holda, tadbirkorlik sub'ekti ro'yxatga olingan joydagi tegishli soliq organlari bilan bir vaqtda amalga oshirilishi;

- ❖ tadbirkorlik sub'ektlari tekshirish natijalari bo'yicha nazorat organlarining taqdimnomalarini bajargan, shuningdek etkazilgan zararni belgilangan muddatda va to'liq hajmda ixtiyoriy ravishda qoplagan, shu jumladan penyani to'lagan taqdirda ularga nisbatan moliyaviy jazo choralari qo'llanilmasligi belgilab qo'yilgan.

O'zbekistonda tadbirkorlikni yanada rivojlantirishning huquqiy asosini takomillashtirish chora-tadbirlari ko'rilmoqda. Mamlakatda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasiga ko'ra,

tadbirkorlar o'z biznesiga bexavotir investitsiya kiritishlari, ishlab chiqarish faoliyatini kengaytirishlari, olayotgan daromadlarini ko'paytirishlari, o'z mulklariga o'zlari egalik qilishlari, foydalanishlari, tasarruf etishlari asosiy kafolatlarini mustahkamlash maqsadida «Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar huquqlarining kafolatlari to'g'risida»gi Qonun qabul qilindi.

Shuningdek, «Tadbirkorlik faoliyati sohasida ruxsat berish tartib-qoidalari to'g'risida»gi Qonunni ishlab chiqish ham nazarda tutilmoqda. Unda tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun zarur bo'lgan ruxsat berish tartib-qoidalarining qat'iy cheklangan ro'yxati va turlari aniq belgilab qo'yiladi, konunda nazarda tutilmagan ortikcha ruxsatoma va ruxsat berish tartib-qoidalarining yangi turlari kiritilishi qonun bilan taqiqlanadi. Ayni paytda bu qonunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlariga davlat buyurtmalarini olishda, ishlab chiqarayotgan mahsulotlarini sotishda yangi imtiyozlar berish, xalqaro amaliyotga muvofiq daromadlarning yillik deklaratsiyasi shakliga bosqichma-bosqich o'tish, moliya va statistika hisobotlari tizimini yanada soddalashtirish, jumladan, bunday hisobotlarni vakolatli davlat organlariga elektron shaklda taqdim etish kabi mexanizmlar hisobidan qo'llab-quvvatlash masalalari ham o'z aksini topdi.

Tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish uchun biznesning yangi tashkiliy-huquqiy shakli sifatida oilaviy biznesni qonunchilikda belgilab qo'yish ham mo'ljallangan.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, mazkur sohani yanada kengroq rivojlantirish uning o'ziga xos jihatlarni e'tiborga olishni taqozo etadi. SHunday jihatlardan biri – soha faoliyatini moliyaviy resurslar bilan ta'minlash hisoblanadi.

Kichik biznes faoliyatini moliyaviy resurslar bilan ta'minlashda quyidagilarni hisobga olish lozim:

- mazkur soha sub'ektlari aksariyat qismining yangidan tashkil etilishi;
- faoliyatni tashkil etish uchun zarur bo'lgan boshlang'ich mablag' hajmi nisbatan katta bo'lmasa-da, shunga qaramay, barcha sub'ektlarda ham ushbu mablag'ga ega bo'lish imkoniyatining talablar darajasida emasligi;
- soha faoliyat barqarorligining nisbatan pastligi, tavakkalchilikning yuqoriligi tufayli tijorat banklari tomonidan kredit ajratish istagining yuqori emasligi va h.k.

Hozirda davlat tomonidan ushbu sohani rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari qo'yidagilarda o'z aksini topadi:

- biznes va xususiy tadbirkorlikni tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan jarayonlar;
- xususiy kapital samaradorligini oshirish maqsadida byudjet mablag'lari asosida soliq imtiyozlarini berish orqali imkoniyatlar berish;
- bo'sh turgan maydonlarni sotib olish yoki ijaraga berish hamda resurslardan samarali foydalanish erkinligini ta'minlash;
- ichki va tashqi bozorlar uchun kerak bo'ladigan, talab bor bo'lgan zaruriy mahsulot va xizmatlarga bo'lgan ehtiyoj haqidagi axborotlar bilan ta'minlash.

Aytish joizki, biznes daromad keltiriladigan iqtisodiy faoliyat, foyda olish yoki shaxsiy manfaatni nazarda tutuvchi daromad olishga qaratilgan har qanday faoliyat sifatida rivojlanib bormoqda. Bugungi kunda iqtisodiy taraqqiyotni tadbirkorlarning faoliyatsiz tassavur etib bo'lmaydi. Albatta, o'z navbatida, tadbirkorlik – bu ijtimoiy faol turdagi mehnat faoliyati bo'lib, uning zamirida, o'z-o'zini ish bilan ta'minlashdek muhim omillardan biri gavdanlanadi.

Qolaversa, kichik biznes mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy tizimining ajralmas bir bo'g'ini sifatida bozor munosabatlari barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib ham xizmat qilmoqda. Bu soha korxonalari aholini ish bilan ta'minlashda ham o'ziga xos o'rin tutmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarda ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularga imtiyoz va preferençiyalar berish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Hozirgi sharoitda tadbirkorlik faoliyatida ilm-fanning so'nggi yutuqlari, innovaçiyalardan keng foydalanish orqali iqtisodiyot tarmoqlarida barqaror iqtisodiy o'sish hamda iqtisodiy faollikni ta'minlash uchun asos bo'lmoqda.

SHuning uchun ham modernizaçiyalashga investičiyalarni jalb qilish orqali mavjud korxonalarni yangi texnika va texnologiyalar bilan jihozlash lozim bo'lmoqda. Bundan ko'zlangan maqsad:

- iqtisodiy va moliyaviy-texnik taraqqiyotni jadallashtirish;
- barqaror moliyalashtirish manbaiga ega bo'lish;
- ishlab chiqarish fondlarini modernizaçiyalash;
- tashqi bozorlar bilan aloqalarni yo'lga qo'yish;
- raqobatbardoshlikni oshirish va boshqalar bo'lib hisoblanadi.

SHu o'rinda aytish joizki, hozirda loyihaviy moliyalash korxonalarining, ayniqsa kichik biznes korxonalarining o'z mablag'lari etishmasligi tufayli raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonlarida muammolar yuzaga kelmoqda.

Ushbu muammolar xususida Prezident Shavkat Mirziyoev joylarga chiqish, xar bir xonadonning tadbirkorlik borasidagi imkoniyatini o'rganish, moliyalashtirishni kengaytirish bilan bog'liq muammolarni xal etish, tadbirkorlarni ishontirish va ularga amaliy yordam berish kerak ligini respublikada kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, ularning o'rni va rolini kengaytirish masalalari hozirgi kunda naqadar dolzarb ahamiyatga molik masalalardan ekanligini tushunib etish mumkin.

Hozirgi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash masalasiga juda katta e'tibor qaratilishi lozim bo'lmoqda. Kichik biznes va sub'ektlarning mamlakatda yangi ish o'rinlarini tashkil qiluvchi, aholi daromadlariniva farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim omili sifatida qarash zarur bo'ladi. Bu borada zarar ko'rmasdan moliyaviy qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratish lozim.

Mamlakatimizda 2024 yilning dastlabki oylarida amalga oshirilayotgan

iqtisodiy islohotlarda iqtisodiyotning lokomotivi hisoblangan sanoat tarmoqlarini rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratildi. 2022-2027 yillarda O'zbekiston Respublikasi Taraqqiyot strategiyasida ham sanoat tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha yuqori texnologiyali qayta ishlash tarmoqlarini, eng avvalo, mahalliy xom ashyo resurslarini chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shimcha qiymatli tayyor mahsulot chiqarishni jadal rivojlantirishga qaratilgan sifat jihatidan yangi bosqichga o'tkazish orqali sanoatni yanada modernizatsiya va diversifikatsiya qilish kabi vazifalari belgilab berilgan. Kichik biznes sub'ektlarining o'zni katta bo'lishini tashkil etish orqali ularni yanada investitsion moliyaviy qo'llab-quvvatlashni tartibli yo'lga qo'yish davr talabi bo'lmog'i lozim deb hisoblaymiz.

Biroq kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mavsumiy tadbir bo'lmasligi lozim. Istiqbolda bunday tarmoqni rivojlanishi innovatsion xususiyatga ega bo'lmog'i lozim. SHu bois ham kichik biznesga moddiy yordam sifatida jalb etiladigan mablag'lar davlatning barcha iqtisodiy siyosiy yo'nalishlarida o'z aksini topmog'i lozim.

Istiqbolda ham kichik biznes davlat va jamiyat hayotida o'ta muhim va salmoqli ahamiyatga ega bo'lib qolmog'i lozim, chunki biror bir soha ularning o'rnini bosa olsin. Kichik biznesni izchil rivojlantirish har doim ham aholini ish bilan ta'minlashda, ularning daromadlarini oshirishda va turmush farovonligini yanada yaxshilashda muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentyabrdagi "O'zbekiston-2030" Strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi PF-158-son Farmoni.
2. Prezidentning 2024 yil 23 sentyabrdagi "Kambag'alikdan farovonlik sari" dasturini amalga oshirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-taduiirlar To'g'risidagi PQ-330 sonli Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili" Davlat dasturi to'g'risidagi Qarori.